

Krzysztof Koptas

III Sympozjum naukowe grupy badawczej Sztuka i filozofia - Uniwersalność a różnorodność (Dłużew, 12-14.X.1990)

Sztuka i Filozofia 3, 264-267

1990

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

dziękowali za wspaniałe przyjęcie komitetowi organizacyjnemu, któremu przewodniczył Profesor Dietrich Claessens.

Andrzej Miś

**III Sympozjum naukowe grupy badawczej
Sztuka i filozofia — Uniwersalność a różnorodność
(Dłużew, 12—14.X.1990)**

Grupa badawcza, działająca w ramach tematu *Sztuka i filozofia — uniwersalność a różnorodność*, spotkała się trzeci raz od roku 1988. Potrzeba konfrontacji filozofii i sztuki pojawia się w związku z wielkimi kłopotami, w jakich znalazła się współczesna myśl filozoficzna. Okazało się mianowicie, że uniwersalność kategorii filozoficznych stanowi ich wadę, a nie zaletę, gdyż nie można za ich pomocą przedstawić świata. Dzieje się tak dlatego, iż świat ten, którego podstawową zasadą jest różnorodność, nie daje się wtłoczyć w ogólne formuły wypracowane przez tradycyjną refleksję filozoficzną. Jedną z prób pokonania tych trudności jest odwołanie się filozofów do sztuki jako takiego sposobu doświadczania świata, który łączy jednostkowość przeżycia z ogólnością form ekspresji.

Omawiane tu sympozjum rozpoczął referat Włodzimierza Koniewa *Filozofia kultury we współczesnej filozofii*, w którym autor przedstawił filozofię kultury jako paradygmat myślenia filozoficznego, obok takich paradygmatów, jak ontologizm, epistemologizm i paradygmat "existens". Tezy tego referatu wywołały wiele zastrzeżeń, przede wszystkim ze względu na arbitralność założeń przyjętych dla zdefiniowania pojęcia zjawiska kulturowego. Ożywiona dyskusja świadczyć jednak może o pewnym zainteresowaniu problemami poruszonymi w tym wystąpieniu. Następny referat, przedstawiony przez Józefa Tarnowskiego, *Wartości poznawcze dzieła sztuki*, dotyczył istotnej kwestii, jednakże był — jak ocenili to zgodnie uczestnicy sympozjum — jedynie wstępnym szkicem opracowania. W kolejnym wystąpieniu Krystyna Najder-Stefaniak zaprezentowała problem *Jak przekroczyć granice prawdy? Wyzwolenie z okowów tradycyjnego dyskursu filozoficznego staje się możliwe* — zdaniem autorki — dzięki stosowaniu metafory oraz poprzez poddanie się oddziaływaniu piękna, ułatwiającemu bezpośrednio doświadczenie rzeczywistości.

Pierwszy dzień sympozjum zakończyła dyskusja dotycząca planów związanych z kolejnymi numerami *Sztuki i Filozofii*. Omawiano zarówno kształt merytoryczny tego periodyku jak i problemy edytorskie (w tym również finansowe).

W drugim dniu referaty podzielone zostały na dwa bloki tematyczne. Pierwszy z nich obejmował kwestie związane ze sztuką postmodernistyczną oraz z bezpośrednimi odniesieniami pewnych kategorii filozoficznych oraz sztuki. W ramach tej właśnie grupy referatów Anna Jamroziakowa zaprezentowała opracowanie noszące tytuł *Artystyczna tożsamość dzieła a problem metanarracji w sztuce postmodernistycznej*. Autorka stwierdziła w nim, iż postmodernizm uchyla problem metaartystycznego podporządkowania dzieła regułom i zasadom stylistycznej „jakości”. W sztuce awangardowej artystyczna tożsamość dzieła określona jest przez kategorie stylistyczne. W dziele postmodernistycznym wątek metanarracyjny, nieobecny wprost, pojawia się — zdaniem autorki — w totalnej sztuczności świata „simulacre”, w czystej grze symbolicznej.

Następnym wystąpieniem w tym bloku tematycznym był referat Marii Gołaszewskiej *Poetyka idei ogólnych*. Autorka postawiła tezę, iż zawarte w dziele sztuki idee są na tyle uniwersalne, że umożliwiają ich filozoficzną (estetyczną) analizę oraz na tyle związane z konkretnym dziełem, że możliwe jest wielostronne ujmowanie tegoż dzieła — na tym właśnie polega poetyka definiowanych w referacie idei ogólnych.

Ostatni referat z omawianej tu grupy, *Kategoria powtórzenia w filozofii i sztuce współczesnej*, przedstawił Karol Toeplitz. Autor stwierdził w nim, iż kategoria powtórzenia odgrywa istotną rolę zarówno w kulturze, jak i w myśleniu poszczególnych filozofów. Postawione zostały w referacie pytania dotyczące możliwości, sensu i występowania powtórzenia. W drugiej części dokonana została analiza niektórych wytworów artystycznych pop-artu i hiperrealizmu, w których występuje powtórzenie mimetyczne, numeryczne i wariacyjne. Słabą stroną tego referatu było — jak sygnalizowano w toku dyskusji — zbyt instrumentalne potraktowanie kategorii powtórzenia, nie uwzględniające dorobku takich kierunków filozoficznych, jak hermeneutyka czy dekonstrukcjonizm.

Drugi blok tematyczny drugiego dnia sympozjum obejmował wybrane wątki estetyki oraz problematykę dekonstrukcjonizmu. Rozpoczął tę część referat Stanisława Pazury *Erotyka oczami estetyka*. Przedstawiony w nim został zarys historii tematyki erotycznej w sztuce. W następnym referacie Tadeusz Szkołut przedstawił filozofię sztuki Michała Bachtina.

Kulminacyjnym momentem drugiego dnia sympozjum były — jak się wydaje — dwa kolejne referaty. Ożywiona dyskusja, mająca miejsce po tych wystąpieniach wykazała, iż dekonstrukcjonizm jest jednym z najbardziej pasjonujących przedsięwzięć we współczesnej filozofii, będąc zjawiskiem z pogranicza filozofii, literatury i heideggerowskiego „zadania myślenia”. Mowa tu o następujących referatach: Krzysztofa Matuszewskiego *Bataille-odeur de la mort* oraz Bogdana Banasiaka *Na marginesie. Bogowie i demony*.

Realizacja dekonstrukcjonistycznego zadania odwrócenia platonizmu umożliwia między innymi dostrzeżenie — używając słów Bataille’a — „potwornego rewersu metafizyki”. Obecność jako podstawa zachodniej myśli filozoficznej

przesłania od czasów Platona otchłan tego, co inne niż Rozum. Nieodwołalność śmierci jest również maskowana zabiegami dyskursywnymi. Dekonstrukcja metafizyki obecności nie może być jednak zrealizowana do końca: nicości przeciwstawia się suwerenność bytu ludzkiego i jest to sytuacja nie poddająca się dekonstrukcji. Suwerenna jaźń nie godząca się na samobójstwo przeciwstawia nicości ostatni bastion logosu (czyli ratunek przed szaleństwem) — pisanie. Z kolei obecność uzyskuje jakiś sens tylko w konfrontacji z nieobecnością. O ile na ogół, jak mówił Artaud, „pisanie to świństwo”, to w wyjątkowych przypadkach, kiedy życie i myśl osiągają zespolenie, pisanie jest usprawiedliwione.

W ostatnim dniu sympozjum podstawę dyskusji stanowiły cztery referaty o tematyce różnorodnej, jednakże łączyło je to, iż poruszały problemy istotne dla filozofii zorientowanej ku sztuce. Pierwsze wystąpienie — Jadwigi Mizińskiej — zatytułowane było: *Jądro ciemności, Wieża Babel, Zesłanie Ducha Świętego — trzy archetypy koegzystencji różnych kultur*. Autorka postawiła tezę, iż kultura istnieje dzięki różnicom i poprzez różnice. W wystąpieniu tym opisane zostały trzy archetypy (modele) kulturowe: 1. Archetyp dominacji jednego wzoru kulturowego nad innymi, 2. Archetyp odróżnienia i przerwania komunikacji, 3. Archetyp pojednania międzykulturowego mimo różnic. Implikują one — zdaniem autorki — odpowiednio preferencje dla: a) figury misjonarza, b) figury kozła ofiarnego, c) figury tłumacza.

Następny referat — *Fenomenologia a język* — przedstawił Wojciech Herman. Autor stwierdził, iż późna filozofia Heideggera jest próbą fenomenologicznego odślonięcia języka, jego istoty. W wystąpieniu tym zaprezentowane zostały główne cechy heideggerowskiej koncepcji języka.

Kolejny referat, noszący tytuł *Metafizyka i etyka — Maxa Horkheimera ujęcie problemu prawdy*, wygłosił Krzysztof Koptas. Tezą wyjściową tego wystąpienia było stwierdzenie, iż jedność człowieka i świata, utracona w momencie pojawienia się refleksji filozoficznej, nie może być przywrócona, ale mogą pojawiać się próby wiązania metafizyki i etyki na rozmaitych zasadach, przy czym sfera etyczności i sfera estetyczności uzyskują wtedy wyższą od tradycyjnej rangę (przykłady: Schopenhauer, Heidegger). W referacie tym przedstawiona została Horkheimera koncepcja prawdy w dwojakim sensie: prawda jako cel refleksji metafizycznej oraz jako podstawa emancypacji człowieka.

Kulminację ostatniego dnia sympozjum stanowił referat Pawła Pieniżka *Etyka przeciwko pokusie autentyczności — Lévinas i Kierkegaard*. W wystąpieniu tym przedstawione zostały dwie koncepcje przekroczenia metafizyki obecności. W obu tych koncepcjach Bóg nie jest fundamentem bytu (obecności), jego obecność dana jest egzystencji poprzez ślad. Lévinas nawiązuje w wielu miejscach do Kierkegaarda; tym, co ich różni jest koncepcja podmiotu.

Referat ten wywołał ożywioną dyskusję, pytania skierowane do autora poruszały kwestie fundamentalne dla problemu relacji między metafizyką, etyką i sztuką.

Po zakończeniu cyklu referatów poproszono uczestników sympozjum o ustosunkowanie się do przygotowanego wcześniej projektu badań na 1991 r. Kierownik grupy tematycznej (autorka projektu), Iwona Lorenc, uzyskała akceptację dla tego projektu.

Porównując omawiane tu sympozjum z ubiegłorocznym należy odnotować postęp. Tegoroczne spotkanie stało na wyższym poziomie merytorycznym i organizacyjnym, można jedynie żałować, że nie odbył się — nie z winy organizatorów — „tradycyjny” już (drugi) wernisaż prac zapraszanego przez filozofów artysty.

Krzysztof Koptas

Następna konferencja międzynarodowa estetyków
Bulletin of the International
Associations of Aesthetics
(Bulletin de l'Association Internationale
d'Esthetique)

(Nr 2, Czerwiec 1990)

Redaktor: Göran Hermerén (Wydział Filozofii Uniwersytetu w Lund)

Członkowie komitetu zarządzającego Towarzystwa spotkali się w dniach 21—22 maja 1990 r. w Londynie dla przedyskutowania przygotowań do XII międzynarodowego kongresu estetyków, który odbędzie się w Madrycie.

Obecni byli następujący członkowie Komitetu: Göran Hermerén — przewodniczący, Tonomobu Imamichi — pierwszy wiceprzewodniczący, Arnold Berleant — sekretarz Generalny, Richard Woodfield — zastępca sekretarza generalnego, Ales Erjavec (Jugosławia), Ruud Kaulingfreks (Holandia), Paloma Robles (reprezentująca Jose Jimeneza), Maryvonne Saison (Francja), Carolyn Wilde, Antal Lukács.

Data i temat konferencji były przedmiotem długiej dyskusji. Komitet zarządzający zalecił, by konferencja odbyła się w dniach 1—5 września 1992 r. Zdecydowano także, by temat obrad po angielsku brzmiał: *Modern Culture and Aesthetics*.

Generalnym celem konferencji jest zanalizowanie znaczenia procesów estetycznych w rozwoju naszej współczesnej kultury i równocześnie ukonstytuowanie estetyki jako niezależnego przedmiotu teoretycznego.